

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Т. Б. Поясок

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: royasoktb@mail.ru

Обґрунтовано актуальність соціально-гуманітарних знань для сучасного українського суспільства. Визначено можливості соціально-гуманітарних дисциплін щодо формування соціально-особистісних компетенцій студентів. Виділено основні функції інтерактивного навчання студентів, визначено шляхи їх реалізації та спрогнозовано результати їх застосування при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін.

Виокремлено методи інтерактивних технологій, які доцільно використовувати при викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, охарактеризовано їх сутність та основне призначення. Доведено підвищення ефективності засвоєння знань студентів за умови застосування на заняттях інтерактивних технологій навчання.

Ключові слова: соціально-гуманітарні дисципліни, інтерактивні технології, соціально-гуманітарні знання, соціально-особистісні компетенції.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

Т. Б. Поясок

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: royasoktb@mail.ru

Обоснована актуальность социально-гуманитарных знаний для современного украинского общества. Определены возможности социально-гуманитарных дисциплин для формирования социально-личностных компетенций студентов. Выделены основные функции интерактивного обучения студентов, определены пути их реализации и спрогнозированы результаты их использования в процессе преподавания социально-гуманитарных дисциплин.

Выделены методы интерактивных технологий, которые целесообразно использовать в процессе преподавания дисциплин социально-гуманитарного цикла, охарактеризована их сущность и основное предназначение. Доказано повышение эффективности усвоения знаний студентами при условии использования на занятиях интерактивных технологий обучения.

Ключевые слова: социально-гуманитарные дисциплины, интерактивные технологии, социально-гуманитарные знания, социально-личностные компетенции.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Глобалізаційні процеси зумовили перетворення освіти в один із найважливіших елементів соціальної інфраструктури розвиненої держави, що викликало необхідність модернізації сучасної вищої освіти в Україні, спрямовану на підготовку компетентних, високоосвічених, конкурентоздатних фахівців, здатних до самостійного і творчого вирішення професійних завдань.

Особливе місце серед основних тенденцій і принципів розвитку вищої освіти у ХХІ столітті посідає гуманізація освіти, зумовлена об'єктивними процесами гуманітаризації як суспільного виробництва, так і суспільних відносин. Процес гуманітаризації освіти покликаний сприяти вирішенню проблеми оптимізації взаємодії особистості і соціуму та забезпеченню їх найбільш ефективного розвитку.

Соціально-гуманітарні знання для сучасного українського суспільства набувають особливої значущості у зв'язку зі специфікою сьогоденного стану розвитку нашої країни, зокрема, політичні зміни, становлення нових відносин в економіці, модифікація системи цінностей, децентралізація системи освіти тощо. Це зумовило необхідність розгляду проблеми підвищення ефективності соціально-гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах України. Адже саме низький рівень соціально-гуманітарної компетентності фахівця часто заважає йому повноцінно самореалізуватися у трудовій діяльності, повною мірою реалізувати свій громадянсь-

кий потенціал [4].

Соціально-гуманітарні знання – це завжди ціннісно-сміслові засвоєння і відтворення людського буття, тому методологія соціально-гуманітарних наук вивчає всі способи діяльності суб'єкта пізнання і практики. Зважаючи на те, що, в аспекті модернізації сучасної вищої освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців вищих навчальних закладів повинна здійснюватись на основі компетентнісного підходу, спрямованого на формування компетентностей, які поєднують набуття теоретичних знань з їх практичним застосуванням при вирішенні професійних завдань, соціально-гуманітарні знання сприяють формуванню конкурентоздатного фахівця з широким колом соціальних зв'язків.

Основною метою нашого дослідження стало визначення шляхів підвищення ефективності викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі з задля приведення рівня соціально-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців до сучасних вимог суспільства.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Становлення особистості у процесі навчання, зокрема, вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, відбувається за певних умов, серед яких О. Січкарук виокремлює: створення позитивного настрою для навчання, відчуття рівного серед рівних, забезпечення позитивної атмосфери у колективі для досягнення спільних цілей, усвідомлення особистістю цінності

колективно зроблених умовисновків [6, с. 42].

Проблеми вдосконалення професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах представлені у працях Р. Гуревича, В. Сластьоніна, Г. Терещука, М. Фіцули та ін. Низка наукових розвідок присвячені особливостям викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах (О. Гаврилова, Г. Кабанович, М. Міщенко, В. Півкоєв та ін.) чи окремих дисциплін цього циклу: філософії, політології, соціології (П. Гнатенко, Н. Кудінова, А. Новіков, В. Полторак, Т. Сілаєва, С. Щерба та ін.). Увагу дослідників привертає і проблема активізації навчального процесу при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін (І. Глушко, Н. Іванова, В. Рибалко, І. Ступницький та ін.). Обґрунтуванню доцільності застосування інтерактивних технологій з метою підвищення ефективності навчального процесу присвячені роботи К. Баханова, Г. Мітіна, Г. Шевченко, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.

Аналіз можливостей соціально-гуманітарних дисциплін щодо формування соціально-особистісних компетенцій студентів дозволив визначити, що вищезазначені дисципліни мають відчутний вплив на формування:

- ціннісних орієнтацій студентів;
- мотивації майбутнього фахівця;
- ключових компетенцій;
- професійної мобільності;
- усвідомленого ставлення особистості до процесів самоосвіти і самовдосконалення.

Ми вважаємо доцільним подання вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі у вигляді стратегії, яка реалізується на підґрунті специфічних принципів:

- *неперервності освіти*, що передбачає єдність усіх етапів формування професійної мобільності майбутніх фахівців при вивченні гуманітарних дисциплін;
- *системності* у формуванні світоглядних поглядів студентів;
- *гуманізації*, яка виявляється у гуманістичній спрямованості підготовки майбутніх фахівців, розкритті особистісного потенціалу студентів;

Таблиця 1 – Функції, шляхи та результати реалізації інтерактивних технологій при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін

№ з/п	Функція	Шляхи реалізації	Результат
1	Засобів досягнення цілей педагогічної діяльності	Пізнання онтологічних картин світу, способів учіння, виробничих технологій, технологій способу життя, становлення грамотності	Набуття здатності до самоосвіти
2	Діяльнісної компоненти змісту освіти	Практичні (усвідомлених дій), проектно-програмні (цілісної нормативної діяльності), дослідницькі (самоорганізуючої діяльності) методи	Накопичення кваліфікаційних і організаційно-управлінських здібностей, які зумовлюють управління розвитком діяльності
3	Проекту становлення навчальної діяльності, здатності до саморозвитку	Задачні проблемні, розвивальні, активні форми і методи навчання	Визначення шляхів у досягненні навчальних цілей, засвоєння яких дозволить усвідомлено діяти при вирішенні практичних задач, застосування рішень у нестандартних ситуаціях
4	Форми організації спільної діяльності викладача і студентів	Демонстративні, ділові, комунікативні, організаційно-комунікативні, організаційно-мисленеві, рефлексивні, інноваційні	Засвоєння студентами способів мислення, об'єктивації діяльності, її рефлексії, презентації і узгодження власної позиції з іншими, способів прийняття колективного рішення

- *динамічності*, що виявляється у постійному передбаченні нових тенденцій і змін у майбутній професійній діяльності, а також потреб ринку праці;
- *індивідуалізації*, тобто врахуванні інтересів, схильностей і здібностей студентів;
- *міжпредметних зв'язків*, що передбачають взаємозв'язок предметів фундаментальної та гуманітарної підготовки [3].

Поряд із цим для навчання конкурентоздатних фахівців важливим є забезпечення ефективності навчального процесу, що передбачає збереження стійкого інтересу студентів до навчання, підвищення мотивації до навчання, надання студентам можливості самовираження та розвиток здатності до прогнозування. При цьому прогностичні уміння доцільно формувати «як єдність трьох компонентів, що характеризують знання як підґрунтя для прогнозування, дії, які складають процес прогнозування, та якості мисленевих процесів [5, с. 93]. Тому практико-орієнтований підхід до результатів навчання, зокрема, до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, вимагає особливої уваги до вибору технологій навчання, які сприятимуть досягненню цієї практико-орієнтованості. І у цьому сенсі для досягнення поставлених цілей першочергову роль відіграють інтерактивні технології навчання.

Аналіз досліджень [1] показав, що за умов так званого пасивного навчання (лекція, читання) досягається найменша ефективність навчання (у середньому від 5 до 10% засвоєння матеріалу), у той час як за умов інтерактивного – у середньому від 50 до 90%: дискусійні групи – 50 %, практика через дію – 75%, негайне застосування – 90 %.

Проведені дослідження і власний досвід викладання соціально-гуманітарних дисциплін дозволяють стверджувати про підвищення ефективності навчального процесу при запровадженні інтерактивних технологій навчання. Нами були виділені основні функції інтерактивного навчання, шляхи їх реалізації та результати застосування, що приведено у табл. 1.

Як видно з таблиці, інтерактивні технології навчання виконують чотири основні функції (засобів досягнення цілей педагогічної діяльності, діяльній компоненті змісту освіти, проекту становлення навчальної діяльності, здатності до саморозвитку, форми організації спільної діяльності викладача і студентів) мають певні шляхи реалізації, спрямовані на відповідний результат, що призводить до отримання передбаченого результату, спрямованого у кінцевій меті на надання студентам знань, формування особистості та її здатності до подальшого розвитку.

Ф. Персивал і Г. Еллінгтон, визначаючи технологію навчання, акцентують увагу на необхідності застосування будь-яких методів і технік навчання, які є найбільш адекватними для досягнення цілей, поставлених перед тими, хто навчається, з метою допомоги у всьому підвищенні ефективності процесу навчання [1]. Інтерактивна форма проведення може бути застосована як на лекційних (проблемна лекція, лекція із запланованими помилками, бінарна лекція, лекція-візуалізація, лекція-пресконференція, лекція-діалог тощо), так і на семінарських чи практичних заняттях. Ю. В. Гуцин, говорячи про інтерактивні технології навчання, зазначав, що вони спрямовані на підвищення власної

активності студентів та їх мотивації до навчально-професійної діяльності і дозволяють перейти від пасивного засвоєння знань студентами до їх активного застосування у модельних чи реальних ситуаціях професійної діяльності [2].

При організації інтерактивного навчання необхідно, насамперед, визначити рівень потреби студентів у навчанні, тобто провести експрес-оцінку навчальної групи, а також визначити, якого результату прагнемо досягти внаслідок проведення заняття. Відповідно до цього викладач повинен підібрати інтерактивні методи навчання, які корелювали б із визначеними цілями та можливостями студентів. Після цього проводиться аналіз та підготовка необхідних ресурсів і визначається загальна тривалість частин заняття, уточнюються принципи співпраці всіх учасників.

При викладанні соціально-гуманітарних дисциплін найбільш часто використовуються такі технології інтерактивного навчання, як дискусії та кейс-технології, що забезпечують активне, глибоке, особистісне засвоєння знань студентами, а також активну їх взаємодію. Ми узагальнили основні характеристики зазначених технологій у вигляді таб. 2, охарактеризувавши сутність і призначення методів зазначених інтерактивних технологій.

Таблиця 2 – Різновиди, сутність та призначення інтерактивних технологій

Технологія	Методи	Сутність	Призначення
1	2	3	4
Дискусія	Традиційна дискусія	Діалог, ділова суперечка, вільне обговорення проблем. Пошук істини через співставлення і зіткнення різних точок зору. Протилежна сторона є опонентом	Активний засіб поєднання теорії з практикою, метод формування інтегральних знань і розвитку навичок творчого мислення, інструмент шліфування ідей і вироблення переконань
	Метод полеміки	Засоби, що застосовуються у полеміці, не обов'язково повинні бути настільки нейтральними, щоб із ними погоджувались усі учасники: кожен застосовує ті прийоми, які вважає потрібними для досягнення перемоги. Протилежна сторона є супротивником	Головною метою є не досягнення згоди, а перемога над іншою стороною, ствердження власної точки зору
	Мозковий штурм	Найбільш вільна форма дискусії, яка передбачає швидке включення усіх членів групи на основі вільного вираження своїх думок з питання, що розглядається	Коллективне вирішення проблем при розробці конкретних проектів, де передбачається генерація у групі різноманітних ідей, їх відбір і критична оцінка
Кейс-технології	Метод аналізу конкретних ситуацій	Аналіз події, яка містить протиріччя чи вступає у протиріччя з оточуючим середовищем, який передбачає усвідомлення проблем, постановку задачі, групову роботу над ситуацією та групову мікродискусію	Вивчення проблеми засобом оцінки і вибору рішень
	Метод проблемних ситуацій	Аналіз ситуацій, які мають труднощі чи протиріччя за фіксації відсутності засобів для її вирішення	Наближення навчальної діяльності до природного процесу пізнання, що прискорює зміну неактуальних професійних установок на актуальні

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Кейс-технології	Метод морфологічного аналізу	Виділення найбільш важливих параметрів конкретної проблеми і вивчення співвідношення між ними	Використання всіх наявних альтернатив, які може надати багатовимірна модель
	Метод розігрування ролей	Представлення ситуації в особах, проведення обговорення як прийнятого учасниками рішення, так і їх поведінки, дій згідно запропонованих обставин	Розвиток уміння керувати людьми з використанням їх знань і досвіду організувати взаємодію працівників при вирішенні певних завдань
	Метод круглого столу	Колективне обговорення проблеми, зокрема, зустрічі з фахівцями у відповідній галузі	Поглиблення знань студентів з різних проблем
	Кейс-метод	Складна система, в яку інтегровані різні методи пізнання, такі як моделювання, системний аналіз, проблемний метод, мисленнєвий експеримент, методи опису, класифікація та ігрові методи	Застосування студентами власного досвіду і отриманих знань, способів, засобів і критеріїв аналізу, опанованих ними у процесі попереднього навчання
	Кейс-стаді	Сполучення декількох методів (самостійна робота з навчальною інформацією, науковою літературою, документами, аналіз конкретних ситуацій, мозковий штурм; дискусія; метод проектів тощо) і форм навчання з метою колективного пошуку нових ідей, визначення оптимальних шляхів і технологій їх реалізації	Отримання знань та формування навичок професійної діяльності, професійно значущих якостей особистості
	Гра	Імітація дій у різних ситуаціях шляхом програвання і розігрування за заданими чи виробленими самими учасниками гри правилами	Відтворення тих чи інших практичних ситуацій і системи взаємовідносин, відпрацювання варіантів поведінки у тих ситуаціях, у яких можуть опинитися майбутні фахівці
	Тренінг	Комплекс різноманітних вправ та ігор, об'єднаних у систему невеликими модулями	Соціально-психологічний розвиток особистості
	Метод проектів	Комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та ін. видів робіт, які використовуються студентами самостійно під керівництвом викладача	Практичне чи теоретичне вирішення значущої проблеми. Результат можна побачити, усвідомити і застосувати у реальній практичній діяльності
	Асесмент-центр	Імітаційні вправи, які моделюють професійну діяльність учасників	Оцінка сформованості у студентів загальнокультурних і професійних компетенцій
Портфоліо	Колекція робіт студента за певний період часу, яка оцінюється або з точки зору його прогресу, або з точки зору відповідності навчальній програмі	Сприяє розвитку у студентів навичок роботи з різними видами навчальної і професійної інформації, формуванню професійної рефлексії, професійних і загальнокультурних компетенцій, а також організації студентом власної навчальної діяльності	

Узагальнюючи вищезазначене, звертаємо увагу на те, що ефективно викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах потребує використання інтерактивних технологій, які створюють умови для розвитку самореалізації особистості та допомагають досягти високого інтелектуального розвитку студентів.

Завдання сучасного викладача дисциплін соціально-гуманітарного циклу – творчо та гнучко використовувати у своїй роботі можливості інтерактивних технологій та їх здатність до комбінування.

ВИСНОВКИ. Таким чином, забезпечення сучасного підходу до викладання соціально-гуманітарних дисциплін потребує від викладача чіткого уявлення про сутність, призначення та дидактичні можливості інтерактивних технологій навчання. Побудова занять на їх підґрунті сприяє розвитку пізнавальної активності сту-

дентів, формуванню соціально-особистісних компетенцій, опануванню навичками роботи у команді, проектуванню і прогнозуванню соціальних процесів, самостійності, відповідальності, розвитку лідерських якостей, вихованню прагнення до гідного виконання професійних завдань, що забезпечує досягнення основної мети дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Організуючи вивчення соціально-гуманітарних дисциплін на засадах використання інтерактивних технологій, можна поглибити розуміння, якісну інтерпретацію та збільшити обсяг матеріалу, який вивчається.

Перспективними напрямками дослідження є використання інтерактивних технологій при організації різних форм навчання у вищому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедулина Г. Ф. Интерактивные методы преподавания социально-гуманитарных дисциплин: редакция от 12.08.2010 / Г. Ф. Бедулина. [Электронный ресурс], – URL: <http://www.pacademy.edu.by/public/academ.phtml?1&page=yanushevich.htm>
2. Гушин Ю. В. Интерактивные методы обучения в высшей школе / Ю. В. Гушин // Психологический журнал. – 2012. – № 2. – С. 1–18.
3. Каплина С. Е. Концептуальные основы формирования профессиональной мобильности будущих специалистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин / С. Е. Каплина // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 3. – С. 87–89.
4. Константиновский Д. Л. Социально-гуманитарное образование: ориентации, практики, ресурсы совершенствования : коллективная моно-

графия/ Д. Л. Константиновский, Е. Д. Вознесенская, О. Я. Дымарская, Г. А. Чередниченко. – М.: ЦСТИ, 2006. – 264 с.

5. Поясок Т. Б. Прогностичні уміння як показник якості підготовки майбутніх психологів / Т. Б. Поясок, О. І. Беспарточна // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2015. – Вип. 1. – С. 89–95 Серія «Педагогічні науки».

6. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. Січкарук. – К.: Таксон, 2006. – 87 с.

7. Percival E., Ellington H. A Handbook of Educational Technology. – London ; N.Y., 1994. – PP. 12–20.

THE USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF THE HUMANITIES

T. Poyasok

Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600. Ukraine. E-mail: poyasoktb@mail.ru

Purpose of this article is to bring the level of socio-humanitarian training of future specialists to the modern requirements of the Ukrainian society due to the definition of ways to improve the teaching of the humanities in higher education. To achieve this goal the possibilities for social and personal competencies formation of humanities have been identified and the strategy of their study at a university is presented. It is implemented on the basis of such principles as continuous education, systematic, humanization, dynamic, individualization, interdisciplinary connections. **Results.** We have identified the main features of interactive learning: a means of achieving the objectives of pedagogical activities and the activity component of educational content, the ability to self-development, forms of organization of joint activity of teacher and student. We have identified ways to implement selected functions and predict the expected result after their implementation. We have summarized the main features of interactive technologies, defining their basic nature and purpose. **Originality.** We have identified the main techniques of interactive technologies as a discussion and case-based technologies that are appropriate to use in the teaching of social and humanities courses.

Key words: social and humanities courses, interactive technology, social and humanities knowledge, social and personal competencies.

REFERENCES

1. Bedulina G. F. Interaktivnyie metodyi prepodavaniya sotsialno-gumanitarnyih distsiplin: redaktsiya ot 12.08.2010 g. [Elektronnyiy resurs] G. F. Bedulina. – URL: <http://www.pacademy.edu.by/public/academ.phtml?1&page=yanushevich.htm>
2. Guschin Yu. V. Interaktivnyie metodyi obucheniya v vyisshey shkole / Yu. V. Guschin // Psihologicheskiy zhurnal. – 2012. – №2. – S. 1–18.
3. Kaplina S. E. Kontseptualnyie osnovy formirovaniya professionalnoy mobilnosti buduschih spetsialistov v protsesse izucheniya gumanitarnyih distsiplin / S. E. Kaplina // Vyisshiee obrazovanie segodnya. – 2008. – № 3. – S. 87–89.
4. Konstantinovskiy D. L. Sotsialno-gumanitarnoe obrazovanie: orientatsii, praktiki, resursy

sovershenstvovaniya : kollektivnaya monografiya / D. L. Konstantinovskiy, E. D. Voznesenskaya, O. Ya.

Dymarskaya, G. A. Cherednichenko. – M.: TsSTI, 2006. – 264 s.

5. Poyasok T. B. Prohnostychni uminnya yak pokaznyk yakosti pidhotovky maybutnikh psykholohiv / T. B. Poyasok, O. I. Bespartochna // Visnyk Kremenchuts'koho natsional'noho universytetu imeni Mykhayla Ostrohrads'koho. – 2015. – Vyp. 1. – S. 89–95. Seriya «Pedagogichni nauky».

6. Sichkaruk O. Interaktyvni metody navchannya u vyshchiiy shkoli [Tekst]: navch.-metod. posib. / O. Sichkaruk. – K.: Takson, 2006. – 87 s.

7. Percival E., Ellington H. A. Handbook of Educational Technology. / E. Percival, H. A. Ellington. – London; N.Y., 1994. – PP. 12–20.

Стаття надійшла 12.02.2016.